

Universitätsbibliothek Wuppertal

Totius Latinitatis lexicon

secundum tertiam editionem, ..., correctum et auctum labore variorum

Forcellini, Egidio

Schneebergae, 1831

Vorwort des Bearbeiters (Giuseppe Furlanetto)

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1615](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1615)

LECTORI BENIGNO

JOSEPHUS FURLANETTUS

S.

Alius alio plura invenire potest, nemo omnia.

Ausonius.

I.

Cum Appendicem ad hoc Lexicon, typis hujus Seminarii ann. MDCCCXVI., evulgarem, in fine ejusdem praefationis pollicitus sum, si liberum mihi fuisset et vacuum tempus, multa alia me imposterum adjecturum fore novae hujus Lexici editioni, quae quidem praestare me posse sperabam et citius et cumulatus, quam modo concessum tandem mihi est. Sed tum gravissima onera mihi imposita, tum minime quaesiti honores attributi, tum frequentes invaletudines in causa fuerunt, cur vel invitus ab hujusmodi studiis avocarer. Unusquisque porro per se videt, tantum laboris exantlandum illi esse, qui totius Latinae linguae Lexici corrigendi augendique curam suscepit, ut, nisi is pluribus auxiliis fretus, virorum principum hortamentis incitatus, et spe praemiorum illectus fuerit, nihil, aut parum admodum in re tam ardua sibi proficiendum esse speret. Haec cum mihi defuerint, iis, quae unius ingenii mei, quod quam debile et infirmum sit, optime sentio, vires suppeditarunt, contentus ut sis, benigne Lector, oro obtestorque. Quare illud nunc tantummodo manifestandum tibi censeo, quid praestitum a me fuerit in hac tertia Lexici editione, ut eadem, licet adhuc imperfecta, saltem duabus prioribus aliquantisper emendatior et locupletior prodiret.

II.

Novi enimvero, quid in tanta saeculi nostri luce, tamque propagato antiquitatum Latinarum studio, tum ab Italis, tum ab exteris eruditissimis viris harum disciplinarum cultoribus actum fuerit. Veterum nempe auctorum opera, quae jam edita fuerant, accuratiore interpretandi ratione illustrata sunt; alia etiam eorundem scripta, quae praecipue in palimpsestis codicibus obsita et prorsus incognita jacebant, ope artis chemicae, et industria doctissimi cujusdam viri⁽¹⁾ e tenebris emersere; veneranda denique Romanae vetustatis monumenta marmore exarata, metallisque flata vel insculpta, quae negligentius, quam oportebat, vulgata fuerant, iterum fidelioribus oculis subjecta sunt, quaeque ex terrae visceribus recens effossa bonus eventus in dias luminis oras emiserat, doctis commentariis instructa scriptorum veterum locis explicandis mirificam lucem attulerunt. Haec omnia, quantum homini privato, et necessariis auxiliis opibusque destituto licuit, mihi comparavi, ex iisque vel nova vocabula

(1) Scilicet *A. Maii*, philologi eximii, et ad prolatandas totius antiquitatis litteras tum Graecas, tum Latinas apprime nati, cujus quidem insigni fortunae, et strenuae sedulitati gratuletur tota eruditorum natio, necesse est. Tot enim ille novis operibus ex Ambrosianae, Vaticanae, Neapolitanae et Veronensis Canonice bibliothecae codicibus ipsius opera editis hactenus orbi litterato inclaruit, ut vix ullus ad gloriam cumulus accedere queat. Ejus itaque mentio plurima est in novis vocabulis huic Lexico insertis, et in Indice alphabetico scriptorum Latinorum, quem alteri a *Forcellino* per aetates digesto praemisimus.

improbo labore excerpta, Lexico addenda, vel, quae ab aliis fuerant jam recensita, dubiae tamen adhuc significationis, confirmanda curavi.

III.

Nolim tamen, quemquam arbitrari, me ideo nimis confidenter affirmasse, ea omnia, quibus emendandum augendumve Lexicon esset, mihi explorata, collecta atque in ordinem digesta suis quaeque locis reposita fuisse. Quod ut omnibus magis innotescat, inquirendum mihi esse existimo, quaenam Lexicographi officia sint, ut Latinae linguae Lexicon omni ex parte perfectum, quantum quidem humana patitur conditio, exornet, cumque orbe erudito communicet.

IV.

Primum itaque Lexicographi officium est, omnes voces, quae apud quoscumque scriptores, et in omnigenis monumentis, a pueritia Latinae linguae ad ultimam ejusdem senectutem, reperiuntur, colligere; *deinde* earum originem, sive etymologiam vel ab eadem lingua, vel ab aliis quibuscumque derivandam ostendere; *tertio* denique earundem notiones, non quidem per tempora, sed ex diversa significatione, quae vel propria et primaria, vel translata et derivata esse solet, ita apte disponere, et idoneis auctorum locis allatis confirmare, ut uniuscujusque vocabuli quasi quaedam historia legentium oculis repraesentetur. Omnes vero voces cum dico, ea etiam nomina intelligo tum propria virorum feminarumque, et geographica urbium, fluminum, montium hisque similia, tum ab utrisque derivata adjectiva, quae in veterum auctorum operibus plurima quidem exstant, et negotium saepe facescunt lectoribus, nisi breviter quidem, sed uno tenore explicata reperiantur in Lexico, quin iidem ad historicos vel geographos, qui nullibi opportune eadem nomina quaerentibus occurrunt, frustra amandentur. Minus autem recte asserit *Forcellinus* in sua praefatione §. VI., se ea omnia geographica vocabula urbium, fluminum, montium, aliorumque locorum admisisse, ex quibus adjectiva formantur, ut *Tiburtinus*, *Brixianus*, et sexcenta hujusmodi, quae non intelligerentur non explicatis iis vocibus, unde ducuntur; experientia enim didici, non modo pleraque ex propriis, sed etiam sexcenta ex adjectivis inde formata illum omisisse, quorum maximum numerum de industria a me adjectum fuisse, passim reperies.

V.

Quae vero tria proxime proposui, an in *Forcellini* Lexico reapse exstant, quaerendum in praesentia mihi est. Quoad primum, tam procul a vero est, quod *Cognolatus* in sua praefatione §. I. affirmat, illum „id operis, in quo Latinae voces omnes, ac multiplices earum significationes atque usus continentur, lucubrasset,“ ut arbitrer, perperam omnino praemissum eidem fuisse hujusmodi titulum, *Lexicon totius Latinitatis*; cum plures auctores Latini levi quadam manu fuerint hactenus expensi, quidam alii inexplorati omnino sint, nec ii tantum ex infima, sed ex aurea et argentea Latinitate; ita ut quaedam vocabula ex *Plauto*, *Terentio*, *Cicerone*, *Varrone*, aliisque hujus aetatis scriptoribus a me fuerint in civitatem Romanam primum recepta, nonnulla etiam supersint, quae *Appendici* propediem evulgandae inserenda esse profiteor. Adde, scriptoribus inferioris Latinitatis adeo multa praetermissa esse vocabula, ut pro certo affirmare minime dubitem, si omnes omnino scriptores ab ortu Latinae linguae ad finem saeculi octavi a Christi nativitate, quos *Forcellinus* se admisisse in suo *Indice auctorum per aetates digesto* confessus est, iterum attenteque a perito aliquo lectore percurrantur, decem et amplius vocabulorum millia, praeter nomina propria ad geographiam et historiam pertinentia, et adjectiva inde derivata, hactenus non recensita repertum iri. Quod ne jactantius aequo quibusdam dictum esse videatur, testor, decies circiter centenas novas voces suis quasque locis in meo exemplari hujusce editionis marginibus adscriptas a me jam exstare, quae ideo in Lexico omissae sunt, quia aliis incomptae, et mihi veterum auctorum opera pervolventi sero nimis et extra alphabeti ordinem fortuito occurrerunt.

VI.

Quoad vero etymologiam, perfunctorie quidem *Forcellinus* illi operam suam adhibuit, et magnam vocabulorum partem hoc adminiculo destitutam reliquit, suosque lectores ad etymologos saepenumero remisit; aut, quem-

admodum *E. Kaercherus*⁽²⁾ affirmat: „Sic cl. *Forcellinus*, qui vir, Herculis instar, laborem vere stupendum adiit, „in eruendo singularum vocum ἐτύμων praeter Graecam linguam, raro quidquam curavit; nisi quod miros Varronum, „Festorum et aliorum errores nobis justo saepius obtrudit.“ Ego equidem cum id ipsum factitatum a nostro Lexicographo viderem, saepe novas vel ex Latina, vel ex Graeca, vel pauculas quasdam etiam ex Hebraica et Syriaca et Arabica lingua petitas iis vocibus adjeci etymologias, quae iisdem carebant, plures adjecturus, si ob causas initio statim hujus praefationis a me expositas id mihi perficere licuisset.

VII.

Quod autem ad postremam muneris partem a Lexicographo praestandam pertinet, jam vetus querela est, in Lexicis plerumque primas vocabulorum notiones minime suo loco positas fuisse, nec proprias inde derivatas significationes, nec proxime translatas eis esse subiectas, et scriptorum multis quidem, sed non semper necessariis aut idoneis auctoritatibus confirmatas. Videtur enim, mathematicorum more nihil, quod praeposendum fuerat, posterius adducendum, omnesque vocum notiones ita secum invicem coniungendae, ut nihil admittant, nisi quod certum et rationum legibus confirmatum antea fuerit. Quapropter ut quid adhuc hac super re in Lexico Latino perficiendum supersit, probe noscas, benigne Lector, quid sentiat jam supra citatus auctor, ipsissimis ejus verbis hic tibi legendum propono⁽³⁾

VIII.

Donec igitur omnia veterum Latinorum auctorum scripta iterum perlecta et excussa, atque inde reperta vocabula in ordinem digesta atque illustrata non fuerint, mancum et imperfectum sit Latinum Lexicon, necesse est: sed hoc opus, hic labor est, quem unus homo, licet hujusmodi studiis idoneus assiduam operam dederit, perficere plene ac cumulate nunquam per se poterit. Quae cum ita sint, quaeso, benigne Lector, ne mihi culpae vertas, si plura et meliora iis, quae tibi nunc offero, praestare minime potui. Restat igitur, ut, qua cura collegerim, et qua ratione digesserim ea, quae huic Lexico opportuna mihi videbantur, nunc breviter tibi ob oculos ponam.

IX.

Cum veterum Latinorum scriptorum opera hactenus inedita, et eruditorum virorum cura publici juris facta mihi undecumque comparavissem, ac sedulo perlegissem; aliaque etiam plurimorum auctorum scripta jam edita attentis oculis perlustrassem, nova inde mihi inventa vocabula, quae *Forcellini* diligentiam effugerant, suis quaeque locis, hoc signo * praeposito, collocavi: saepius etiam accidit, ut novi vocabulorum significatus mihi legenti sese offerrent, quos item suis locis inserendos curavi, nullo tamen signo praenotato.

X.

Quoniam vero exploratum inter eruditos tandem est, Italam linguam, qua modo nos utimur, derivandam maxima ex parte esse a vulgari sermone, quem olim Romani passim vulgo usurpabant, nemo eat infitias, homini Italo non modo eas Latinas voces, quae aureae et argenteae dicuntur aetatis, sed ferreae etiam atque luteae esse plurimi habendas, ut nempe recentioris Italici idiomatis originem et vim probe noscat et calleat. Hinc nulla mihi fuit religio, ea etiam vocabula recensere, quibus labentis Latinitatis tempore auctores in scriptis suis usi sunt, praecipue cum multa eorum, quae aut nullius aut obscurae antiquitatis ab eruditis diu habita, quaeque infimae et barbarae aetati adscripta fuerant, diligenti inquisitione in antiquissimorum libris semel atque iterum inventa sint.

XI.

Sed cum *Forcellinus* in praefatione sua §. III. professus fuerit, se duobus studiosorum generibus satisfacisse, Latine scilicet et intelligere, et scribere volentibus; ego autem satisfaciendum esse ratus etiam Latinorum scripta

(2) In opusculo, cui titulus: De optima Latini Lexici conficiendi ratione disputat E. KAERCHER Badensis, Lycei Carolruhensis professor. Carolruhiae, typis Müllerianis, MDCCCXXVI. 8.º pag. 6.

(3) In opusc. superius citato pag. 32. (not.) 44. Novissimo tempore a *Furlanello* Lexicon *Forcellini* denuo edendum curari, comperimus. Cui id praesertim agendum erit, non ut novam et phrasium et animadversionum vim undique congestam in istum librum inferciat, sed ut et etymologiae, saepius quam par est, jacenti medeatur, et in adumbrandis singularum vocum notionibus veras vel logices, vel omnino linguae leges religiosius observet, quam *Forcellinus*, qui nonnunquam, tanquam alter Typhoeus, ingenti mole oppressus fuisse videtur.

in Italicam linguam vertere cupientibus, saepissime Italicam vocibus Latinis interpretationem, quoties haec deesset, adjeci, aut, si ea mihi praesto non fuerat, saltem vernaculam nostratium indicavi, quo facilius quispiam me doctior Italicam aliquando posset extundere. Cumque itidem ille, ubi saepe vernaculam aliquam vocem recentiorum Venetorum retulisset, quos minus recte aliquoties meo quidem judicio Langobardos vocat, minime curasset admonere, num ea ab Etruscis, hoc est ab omnibus recentioribus Italis jure communi usurpetur, an vernacula tantummodo Venetorum esset; ipse e contrario, quoties id mihi distinguendum fuerat, curavi addendum, illam quidem ab Italis, hanc a nostratibus vulgo adhiberi.

XII.

Plurima etiam 1.º auctorum testimonia perperam citata, quo reapse loco essent quaerenda, indicavi. 2.º Verborum participia tum activae, tum passivae significationis atque formae, et gradus tum nominum, tum adverbiorum saepissime adjunxi, et in calce vocabuli, lectorum commodo consulens, iterum indicandos putavi, propterea quod experientia cognoveram, eos, qui apud nos Latine scribunt, ab iis participiis, et gradibus nominum atque adverbiorum caute abstinere, quorum nulla apud idoneum scriptorem ipsis suppetit auctoritas; quamvis nemo non putet, cuilibet usitato verbo sua participia, cuilibet nomini et adverbio suos gradus minime denegandos esse, praecipue cum non omnia omnium Latinorum scriptorum vocabula, ut antea dixi, conquisita hactenus et in censu habita fuerint. 3.º Eadem de causa quoties vocabulorum exempla tum ex soluta, tum ex ligata numeris oratione deessent, toties addere non dubitavi, ubi eorum reperiendorum occasio se mihi obtulisset. 4.º Incertae auctoritatis voces notavi, et ab iis usurpandis, qui vellet Latine scribere, caveret; atque contra nonnullas, quas *Forcellinus* aut dubiae aut nullius esse affirmaverat auctoritatis, cum nova mihi occurrerent loca, ipsi minus cognita, nullamque dubitationem admittentia, his adductis, earum ἀβυσσῶν probavi: ita saepe accidit, ut ea vocabula, quae ille inter barbara amandaverat, ego inter Latina recensuerim; aliaque non pauca ab eodem et in barbaris, simulque in Lexico inserta, ex barbarorum numero eximenda curaverim. 5.º Ejus quantitatis syllabarum ratio, qua tantummodo vocum pronunciationi consulitur, a *Forcellino* habita fuerat; ego vero non modo paenultimae aut antepaenultimae, a quibus apud Latinos pendet vocum pronuntiatio, sed omnium omnino syllabarum quantitatem mihi iudicandam improbo ac pertinaci labore proposui; ita ut, usitato quantitatis vel longae, vel brevis, vel ancipitis apice vocabulis quibusque superposito, Lexicon nostrum esset loco etiam libri illius, qui in scholis *Gradus ad Parnassum*, vel *Regia Parnassi* vulgo appellatur. Fateor tamen, in quibusdam vocabulis non omnium syllabarum quantitatem mihi innotuisse, cum eorum plura aut a poetis Latinis non fuerint usurpata, aut eorundem etymon incognitum adhuc sit, aut eadem a Graeca lingua, in qua quaedam vocales ancipiti gaudent quantitate, deriventur: quoties id mihi contigit, toties vocales sine apice reliqui, ut alius me experientior, qua tandem quantitate eadem notandae sint, nobis imposterum ostendat.

XIII.

Cognominum etiam rationem saepissime habui, ea nimirum de causa, quod vidissem, *Forcellinum* quidem eorum nonnulla singillatim memorasse, quoties illorum vocabulorum nulla alia apud Latinos auctores illi suppeteret auctoritas; alia vero plura, quae sunt nomina jam usitata vel substantiva, vel adjectiva, in fine eorum nominum subjungenda curasse. Sed cum ille eorum pleraque omisisset, quae quidem apud Romanos vel a dote quapiam, vel ab aliquo vitio animi corporisve, vel a cujusque patria et natione, vel ab arte praecipue rustica, vel a bestiis plerisque, vel a devictis gentibus et urbibus, vel denique a fortuitis quibuscumque causis derivantur, quaeque aliquam semper habent significationem, atque interdum singularia ac nova vocabula Latine scribentibus suppeditant, quaedam vero aliis dubiae aut significationis aut lectionis confirmandis valde inserviunt; quanta potui diligentia colligenda ea esse putavi, praecipue cum modo eruditae antiquitatis cultores maximam in iisdem interpretandis curam ponere perviderem, quia nimirum plura vocabula, quae nunc ab Italis usurpantur, nec in veterum auctorum scriptis leguntur, ope cognominum apud Romanos a primis usque reipublicae temporibus jam usitata fuisse, tandem cognoverint.

XIV.

In his porro colligendis aut interpretandis, et in aliis etiam vocabulis aut novis huic Lexico addendis, aut jam editis, dubiis tamen, confirmandis, vel obscuris accuratius illustrandis saepissime usus sum opera et consilio viri praeclarissimi, mihi que amicissimi, *Barpt. Borghesii*, cujus doctrinam et eruditionem, an urbanitatem et unius veritatis cognoscendae amorem magis suspiciam, prorsus ignoro. Etiam *Jo. Labusius*, cujus familiaritate a plurimis annis utor plenissima, multa mecum communicasset pro sua, qua pollet in veterum monumentis explicandis, vi mentis et ingenii acumine maximi facienda, nisi pluribus distentus litterariis occupationibus id reliquum mihi fere tantum fecerit, ut tot ab eodem editis operibus, ad Romanam antiquitatem penitus illustrandam opportunis, uterer in tocis quamplurimis; cujus etiam in quibusdam auctoritatem mihi citandam putavi. Sunt quoque non pauca, quae *Jos. Trivellati* diligentiae me debere profiteor, qui, cum in hoc Seminario adolescentes sublimioris Latinae eruditionis studiis deditos doceat, et ideo Latinos praecipue poetas diurna nocturnaue manu verset, horum quaedam loca immerito antea ommissa, vel quorundam verborum et locutionum vim solertius explicandam mihi perhumaniter indicavit.

XV.

Curavi denique, ut Lexicon, quam fieri posset, emendatissimum prodiret, ac propterea molestum sane ac prope illiberalem plagulas a typhetarum erroribus corrigendi laborem ultro suscepi. Qui autem eo usuri sunt, si alicujus per me utilitatis adjectione gavisi fuerint, amplissimum me multi sudoris fructum retulisse gloriabor. Nihil enim optabilius homini duco, quam ut ingenii, si quas habet, et industriae suae vires ad aliorum commoda convertat.

XVI.

Nunc restat, ut quid scriptor quidam Florentiae paucis abhinc annis a me peragendum postulaverit, ex ipsius verbis infra afferendis⁽⁴⁾, benigne Lector, cognoscas; cur vero ejusdem postulatis minime satisfecerim, ex iis, quae superius dixi de difficultatibus, quibus obluctandum mihi fuit, cuilibet perspicuum esse existimo. Quae autem satis acerbe mihi exprobrarunt nuperi editores Germani, hic itidem inferius⁽⁵⁾ relata habeas, velim. Hi

(4) *Ex Antologia*, Giornale di Firenze, ann. 1831. Gennaio p. 57. — 69.

„Totius Latinitatis Lexicon consilio et cura *Jacobi Facciolati*, opera et studio *Aegidii Forcellini* Semin., Patav. alumni lucubratum, in hac tertia editione auctum et emendatum a *Josepho Furlanetto* alumno ejusd. Seminarii. Patavii 1831. 4.º“

Nelle più felici e sudate, nelle più belle e mirabili opere dell'ingegno, basta volersi attaccare a' difetti, e i pregi tacere, per toglier loro ogni lode, per ricoprirle di derisione e di dispregio nell'opinione degl'inconsiderati e degl'inesperti: molto più ove si tratti di dizionarij e di simili opere filologiche, dove le omissioni o le superfluità, gli sbagli di dichiarazione o di citazione, i falli d'ordine o di metodo sono inevitabili alla più solida scienza, alla diligenza più sollecita e più sofferente. Ma e ne' dizionarij e in tutte le opere dell'ingegno e della mano il men fallace criterio a misurarne l'intrinseco pregio consiste nel porre in bilancia le bellezze e le utilità dall'una parte, dall'altra i danni e i difetti. Se quelle prevalgono, la questione è decisa. Sarà lecito sempre, anzi dovere, notar nel lavoro le parti manchevoli e additare il rimedio; ma ciò senza spregio, senz'ira, con riverenza e con gratitudine. E infatti perchè mai dovrò io inalberarmi, irritarmi contro chi mi porge un bel dono per la sola ragione ch'egli potea porgermelo ancora più ricco? Questa pretensione tiranna basterebbe a togliere ogni riconoscenza, ogni vincolo d'obbligazione dal mondo.

Con questa norma considerato il lavoro del sig. *Furlanetto* non può meritare che i ringraziamenti e le lodi de' dotti e degli eruditi. In questa terza edizione del lessico Forcelliniano egli ci porge un'aggiunta di 5000 vocaboli nuovi, e di 10000 corruzioni almeno: e il valore di questa novella ricchezza non è punto scemata da quante rimangono ancora cose da aggiungere e da emendare. *Omissis.*

E però ci fa meraviglia insieme e dispiacere il sentirei nuovi editori del lessico latino in Germania, con sì dure parole avviliti e l'opera del buon Padovano, e le giunte di cui l'ha arricchito il ch. *Furlanetto*. (*V. infra adnotationem sequentem.*)

Per criticare il miglior dizionario che cura umana dar possa, basta volerlo. Potevano que' dotti Tedeschi compiere l'ufficio loro con dignità, senz'abbassare l'opera altrui: potevan anco notare i difetti dell'Italiano lavoro, ma con parole men dure.

Innanzi di finire rendiamo al sig. *Furlanetto* sincere le lodi e i ringraziamenti che merita il suo bel dono. Ma non tacciamo, che un mezzo facile a lui rimaneva di grandemente arricchire il suo Forcellini, approfittando dell'opera non solo di que' tanti maestri del Seminario, dov'egli vive, molti de' quali d'altro non s'occupano se non di Latino, ma e de' più maturi ed intelligenti tra gli alunni, i quali, o con lievissima ricompensa, o pel solo premio dell'onore, o meglio per esercizio scolastico potevano essere chiamati a parte degli spogli de' classici, e potevano, quanto a frasi degli aurei, porgere una serie incredibile di belle ed utili giunte. Che se i lavori di codesti giovani fossero riusciti troppo meccanici, e bisognosi di correzioni e di ordinazione migliore, tali difetti potevano poi facilmente, raccolti i materiali, essere dall'editore medesimo riparati. Bastava dare agli alunni un libro intero da spogliare, da notar tutto quello che manca nel Forcellini, le aggiunte inutili era ben facile dipoi rigettarle. Ordinar poi questi spogli, scegliere, dichiarare, mostrare il vincolo delle idee, e la relazione delle idee colle voci, è opera propria solo d'un lessicista filosofo, o d'uomo almeno dalla natura dotato di più che mediocre accorgimento e criterio.

(5) *Ex programme*, Aug. Voigtlaenderi et Godofr. Hertelii de Lexico totius Latinitatis Aegidii Forcellini secundum tertiam editionem, cujus curam gessit Jos. Furlanettus, correcto et aucto labore priorum. Schneebergae 1831. et seqq. T. 4. fol.^o“

Interim cupide expectamus tertiam editionem Patavinam, curae *Furlanetti* mandatam, quam locupletissimam fore expectare et debebamus et jubebamur. Affertur tandem libri particula prima; inspiciamus, legimus, relegimus, singula accurate consideramus; quid putas, nihil usquam reperimus, quo nostra inutilis reddatur opera: verba quidem videmus addita permulta, maximam partem non nimis bonae notae, locos scriptorum additos paucos.

siquidem verbis homine liberaliter educato plane indignis, quibusque uti solent ii tantummodo qui causae suae viribus diffusi, adversarii, nomine tantum sibi cogniti, existimationem elevare student, contumeliis me lacesivere, quasi vero ego omnia, quae huic Lexico deerant, addere, et emendanda corrigere pollicitus essem, et promissis non steterim. Sed ut tibi, benigne Lector, constet, ipsos maria et montes promittendo, solito editorum more emptorem suum magnificis verbis invitasse, non eos quidem mordicus reprehendam: mortalium enim nemo irreprehensus vivit: sed quaedam tantummodo, quae illi censores hac illac peccaverint, paucis habeto.

XVII.

Quid *Forcellinus*, quid *Jac. Baileus* ⁽⁶⁾, quid ego, quid ipsi tandem, ab eruditorum cohorte adjuti, in Lexico augendo et emendando praestiterint, quibusdam signis aut initialibus litteris distinguendum sibi proposuerunt: quam vero oscitanter id illi fecerint, paucis contentus exemplis ex innumeris, quae tibi possem exhibere, haec sunt. Verbo **CATOMIDIO**, cujus interpretatio a me allata ab ea, quam dederat *Forcellinus*, toto coelo distat, et multis praeterea auctorum locis, ab eodem omissis, et a me adductis, est confirmata, cum nullum Germani editores signum apposuerint, in eum errorem lectores suos inducunt, ut credant, ita illud exstare etiam in priore *Forcellini* editione. Cum in **V. CLARUS** ego §. 3. 4. et 5., in **PUTEUS** §. 2. et 3. addiderim, cum voces **IDUARIUS**, et **PYCTA**, et **RUDUS** aliasque permultas novis significationibus, novisque exemplis ampliaverim, nihil hujusmodi indicarunt illi Aristarchi. Hinc factum est, ut lectores, quid cuique tribuendum sit, minime dignoscant, et unius esse existiment, quod alterius reapse labor extuderat.

XVIII.

Duo tamen praecipue sunt, quae ego a Germanis editoribus expostulem, necesse est: *primum* nempe, cur, in toto Lexico omiserint in vocabulorum paragraphis, uti vocant grammatici, numeros apponere, quod et *Io. Matth. Gesnerus* in suo *Thesouro linguae et eruditionis Romanae* fecerat, et *Emm. Io. Schellerus* in *Lateinisch-Deutsch Lexico* retinuerat ⁽⁷⁾, quodque ad varias vocabulorum significationes distinguendas et facillime quaerentibus inveniendas multum prodesse, ego equidem, cui saepissime hujusmodi paragraphi in prioribus *Forcellini* editionibus maximo cum labore temporisque dispendio quaerendi fuerunt, experientia doctus didiceram: ideoque in tertia hac editione admittendum existimavi. Hoc enimvero mihi videtur esse, *inventis frugibus, glande vesci*, quod

nonnulla suo loco mota, correctae pauca. Quod maxime quaerendum esse putaveramus, ut quae de verborum significationibus non semper accurate, saepius minus dilucide, saepe sine ullo ordine *Forcellinus* tradidisset, quas verborum significationes omisisset, quos insignes locos neglexisset, quos minus recte intellexisset, aut ubi minus rectam scripturam secutus esset, quae in particularum maxime doctrina confuse atque adeo inepte fere ubique proposuisset, ea auctiora, accuratiora, clariora, emendatiora prodirent, in his tantum abest, ut ad spem nostram accesserit Italus editor, ut gravissimam et difficillimam operis partem intactam, et rem integram esse facile intelligeremus. Verum haec non ita dixi, ac si aut ille nihil, quod frugi esset, attulisset (neque enim aliorum bonis spernendis gloriam quaerimus), aut nos omnes illas officii partes expleturos, omnibusque satisfacturos putarem, quod scio quam sit difficile et arduum; sed tamen speramus, fore, ut aequi iudices de iis, quae supersunt in hoc opere addenda et eliminanda, assentiantur, nostramque in hac re industriam non defuisse, concedant. *Omissis.*

Non incongruum videtur, his subjungere, quae eisdem adversari maxime videntur, quaeque leguntur in Bibliothèque universelle des sciences, belles lettres et arts redigée à Genève. Novembr. 1833. p. 248.

C'est ce lexicon de *Forcellini*, dont on publie actuellement deux nouvelles éditions, l'une en Italie, sous la direction et avec les additions et les corrections de M. Joseph Furlanetto; l'autre en Allemagne par les soins de MM. Woigtlaender et Hertel, et avec des additions nombreuses, empruntées aux commentaires les plus estimables des auteurs classiques latins, ou fournies par les philologues, qui s'intéressent à cette entreprise. Nous n'avons eu sous les yeux, que quelques livraisons de l'édition Italienne, et elles nous ont pleinement satisfait par la netteté de l'impression, l'heureuse disposition des matériaux, et la facilité des recherches. Quant à la seconde, nous ne la connaissons que par les critiques qui en ont été faites dans quelques journaux, et desquelles il résulte, que les matériaux recueillis n'ont pas toujours été choisis avec soin, ni coordonnés entre eux de manière à concourir au même but dans les questions controversées, et qu'on pourrait désirer une correction plus complète des passages qui font autorité: toutefois on rend justice à l'utilité de l'entreprise, aux peines que prennent les éditeurs pour mettre ce lexicon à la hauteur de la science en Allemagne, et aux efforts qu'ils ont déjà faits pour éviter quelques-uns de écueils qu'on leur a signalés.

(6) *En titulus novae editionis Londinensis: Totius Latinitatis Lexicon consilio et cura Jacobi Facciolati, opera et studio Aegidii Forcellini alumni Seminarium Patavini lucubratum edidit, Anglicam interpretationem in locum Italiae substituit, Appendicem Patavinam Lexico passim intertextuit, pauca de suo, distinctione per obelos facta, huc atque illuc sparsit, Auctarium denique adjecit Jacobus Bailley A. M. Regiae societatis litterarum socius. Londini, 1826. T. 2. 4.*

(7) *Imm. Joh. G. Scheller's ausführliches und möglichst vollständiges Lateinisch-Deutsches Lexicon oder Wörterbuch zum Behufe der Erklärung per Alten und Uebung in der Lateinischen Sprache, in fünf Bänden; dritte von neuem verbesserte und sehr vermehrte Auflage. (h. e. Schelleri copiosum et in quantum fieri potuit plenissimum Latino-Germanicum Lexicon, explicandis veteribus auctoribus, et exercitationibus Latinae linguae inserviens; tertia emendatior multoque auctior editio) Lipsiae 1804. T. 4. 8.º*

Is *Totius Latinitatis Lexicon Aegidii Forcellini* adhibuit quidem in suos usus, quanquam nusquam laudatum, verum non ita, quin multa omiserit ex eo utiliter repetenda.

Ita legitur in Act. Semin. et Soc. philolog. Lipsiensis. T. 1. p. 173.

veteri proverbio usurpatum fuit. *Alterum* est, cur, cum praecipua quaedam praesto sit utilitas *Forcellini* Lexico utentibus, ut non modo cuilibet paene vocabulo, sed cujuscumque fere locutioni imprimis notandae, Italicam ipse brevem quidem, propriam tamen, interpretationem adjecerit, quod *Jac. Baileyus* adeo probavit, ut non modo omnibus Italicis *Forcellini* interpretationibus Anglicas ipse suffecerit, sed longe etiam plures de proprio addiderit, quonempe Anglis suis, ut Italis *Forcellinus*, inserviret; e contrario Germani editores, ne gravem quidem illam ferrent molestiam, quae toleranda est cuicumque propriam suae gentis interpretationem Latinis vocibus apponere conanti, quod ipse quoque sexcenties verum esse comperi, in re perdifficili more Alexandri M., qui Gordii nodum cum solvere nequiverit, illum gladio incidisse perhibetur, Italicas quidem interpretationes veluti Germanis inutiles omittere, Germanicas vero nullas addere, suis viribus parum fortasse confisi, satius esse existimarint: qua quidem in re cum triplex dos sit, ut vidimus, Lexicorum, ut ea aliquam veterem linguam intelligere, et scribere, et in propriam vertere cupientibus opem ferant, hanc postremam, nec facile cuivis contemnendam, iidem ipsi omnino neglexerunt.

XIX.

Sunt tamen, ingenue fateor, quaedam ex iis, quae Germani editores hac illac Lexico adjecerunt, non vulgaris, et alicujus etiam momenti habenda, non vero tanti, quanti ex ipsorum programmate eruditis fuerant expectanda. Hinc illud quoque tibi, benigne Lector, fatear, necesse est, cum Germanorum editorum programma perlegissem, mecum reputasse, millies me in Lexico ab iisdem edendo objurgandum esse in iis, quae ego addideram aut emendaveram, eisque me propterea gratias acturum habiturumque fore, ubi tot me tantisque lapsus erroribus iidem liberassent; sed Germanica Lexici Latini editione attentius perlustrata, ne millesimam quidem mearum additionum aut emendationum partem in dubium revocatam ab iis fuisse cognovi: ita ut, cum toties ipsissimis quidem verbis iidem, quae ego edideram, retulerint, laudatorum potius mei, quam censorum personam egisse existimandi sint.

XX.

Liceat itaque mihi nostro Seminario atque adeo huic urbi, et Italiae vehementer gratulari quod, licet modo Latinarum disciplinarum studia, et Romanae eruditionis monumenta apud Transalpinos homines tanto sint in honore, ut infinita propemodum opera huc spectantia in Germaniae finibus elaborentur, et typis assidue edantur, optimum tamen Latini Lexici conficiendi exemplum a nostro *Forcellino* mutuati fuerint paucis abhinc annis et *Ruhnkenius* apud Batavos⁽⁸⁾, et *Schellerus* apud Germanos⁽⁹⁾, et nuperrime *Baileyus* apud Anglos, atque iterum apud Germanos *Aug. Voigtlaenderus* et *Godofr. Hertelius*, qui idem ipsum a me novissime auctum emendatumque edendum curarunt. Sed potissimum laudes maximae sint, et grates immortales habeantur *Gregorio Barbado* S. R. E. Cardinali, Episcopo olim Patavino, et munificentissimo hujusce Seminarii Institutori ac Patri, qui praeter assiduum litterarum scientiarumque omnium studium Latinam praecipue linguam ab alumnis excoli voluit, ut inde ejusdem cognitio et usus latissime propagaretur. Votis tanti Viri res optime cessit. Inter plures enim germanae Latinitatis cultores scriptoresque elegantes *Aegidius Forcellinus*, duce *Facciolato*, illud tam laboriosum, tam difficile, tam utile opus confecit, cujus laudem neque injuria temporum, neque invidorum obtrectatio unquam imminuet.

(8) *Lexicon Latinum auctorum classicorum*, curante *D. Ruhnkenio*, Lugd. Bat. 1799. T. 2. 4.º

(9) *V. supra* adnotat. (7).